

BELİRTİLİ AD TAMLAMALARININ SAHİPLİK (İYELİK) ANLAMI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet BENZER

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, abenzer@marmara.edu.tr

Özet

Birbirine aldıkları ekle bağlanan iki adın bir araya gelmesiyle oluşan birlikteliğe belirtili ad tamlaması denir. Belirtili ad tamlaması birçok dilci tarafından hem ekler hem de anlam üzerinden tanımlanmış ve işlenmiştir. Bu çalışmalar içerisinde özellikle anlam bakımından tamlamayı inceleyenlerin birden fazla anlamı yakalama çabası görülmüştür. Bu araştırmada bütün yazarlar tarafından kabul edilen belirtili ad tamlamasının sahiplik (iyelik) bildirme özelliği incelenmiştir. Belirtili ad tamlamaları ile yer, zaman, parça-bütün, akrabalık gibi birçok anlam aktarılır. Bu anlamlardan en çok bilineni sahiplik (iyelik) anlamıdır. Araştırma betimleyici bir nitelik taşıyıp araştırmada sahiplik (iyelik) anlamı, sahiplik (iyelik) anlamındaki belirsizlik, sahiplik (iyelik) türleri ve çeşitleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda Türkçede 22 farklı türde sahiplik (iyelik) anlamının olduğu tespit edilmiştir. İyelik anlamında sahip olan ve sahip olunan arasındaki belirsizliğin anlam bakımından bir tamamlanmamışlıktan ortaya çıktığı tespit edilmiştir. İyelik anlamını oluşturan/ var eden sahip olan ve sahip olunan kavramları bu araştırmayla sahiplik/aitlik, doğuştan/sonradan, somut/soyut, akrabalık/akrabalık dışı, insana ait/insana ait değil şeklinde birbirinden ayırt edilmiştir. Bu ayırım İngilizce için yapılan fiziki, geçici, kalıcı, devredilemeyen, soyut, cansız devredilebilen ve cansız devredilemez ayrımlarından farklı olarak geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belirtili ad tamlaması, iyelik, sahiplik, dil bilgisi.

POSSESSION (POSSESSIVE) MEANING IN DETERMINATIVE NOUN PHRASES

Abstract

Determinative noun phrase consists of a combination of two different nouns which they connect to each other by suffix. Determinative noun phrases is defined and worked in term of suffix and meaning property by linguist. Especially in term of the meaning in these studies who was an attempt to capture more than one meaning. In this study is investigated ownership (possesison) meaning which adopted by all the authors. Determinative noun phrases transfer many meanings as place, time, part-whole, and kinship. The best known of these meanings is possession (possessive) meaning. This study is a descriptive study. In this study is investigated possessive meaning, uncertainty in possessive meaning, types of possessive. In the result of this study is determined that there are 22 different possessive meanings in Turkish. The ambiguity between ownership and owned in possessive meaning occurs to result from a uncompleteness as the meaning. Owned and having concepts is belonging ownership (possesison) meaning forming and creating which have been distinguished from each other as human beings do or not, ownership / belonging, congenital / post, concrete / abstract, kinship / kinship non-human, / have been. This distinction is made for the English physical, temporary, permanent, non-transferable, abstract, lifeless and inanimate transferable transferable developed in different divisions.

Key Words: Determinative noun phrases, possessive, possession, grammar.

Giriş

İki veya daha çok addan kurulan tamlamalara (Topaloğlu 1989) ad tamlaması denmektedir. Ad tamlamasını oluşturan iki kelimenin veya yalnızca bir kelimenin ek alıp almamasına göre ad tamlamasının hem adı (*belirtili* veya *belirtisiz* ad tamlaması gibi) hem de anlamı değişmektedir. Bu çalışmada belirtili ad tamlamasının sahiplik (iyelik) anlamı üzerine yoğunlaşmıştır.

İki adın ek alarak bir araya gelmesiyle oluşturan anlamlı yapılara belirtili ad tamlaması denir. Bu tamlama türü dil bilgisi kitaplarında birbirini tamamlayan iki farklı bakış açısıyla tanımlanmıştır: Bir grup dilci şekil olarak “Tamlayan –in, tamlanan 3. Kişi iyelik eki –i ekini alan tamlama” (Atabay; Kutluk ve Özel 1983), “Birinci unsuru ilgi eki taşıyan isim tamlaması” (Karahana 1998), “...tamlayanın da tamlananın da ek alması” (Koç 1996) veya anlamdan hareketle “bir şeyin kime neye ait olduğunu bildiren tamlama türü” (Demiray 1967), “iki kelime arasındaki geçici ilgi” (Ediskun 1996), “Birden fazla ismin iyelik, tahsis, tür, cins ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hasil olan birleşik sözlere” (Bilgegil 1982) şeklinde tanımlanmıştır.

Belirtili ad tamlamalarında iki kelime arasında birçok anlam söz konusu olmakla birlikte bu tamlama türünde en çok karşılaşılan anlam türü sahiplik (iyelik)tir. Ediskun (1996) *isim takımları* adlı kitabında “iki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma verilen ad” bilgisini vermiştir. Bu sebeple eklerden biri iyelik eki olarak anılmış ve bu tamlama türü bazı çalışmalarda *iyelik tamlaması*¹ (bk. Kaçalın 2002) şeklinde anılmıştır. Bazı çalışmalarda buna ek olarak ‘belirtme’ (Deny 1941; Ergin 1972; Korkmaz 2003) ve ‘hitap, tasgir ve sevgi’ (Timurtaş 1981: 64) anlamlarının varlığı söz konusu edilmiştir.

İyelik anlamı içerisinde *sahip olan, sahip olunan ve bu ikisi arasındaki ilişki* olmak üzere üç unsur barındırır (Storto 2003: 2; Storto 2005: 59). İyelik eklerinin öncelikli işlevi; sahip olan ile sahip olunan arasında sahiplik anlamını kurmaktır. Söz gelişi;

Ali'nin çantası; sahip olan Ali, sahip olunan çanta ve aradaki anlam ise sahipliktir.

Sahiplik kendi içerisinde başkasına devredilebilen (alienable) ve başkasına devredilemeyen (inalienable) olmak üzere ikiye ayrılır (Haspelmath 2008). Bu karşılık Türkçede *sahiplik* ve *aitlik* kelimeleri ile karşılık bulur. Buna göre *benim bilgisayarım*'da *aitlik* (alienable) anlamı; yani başkasına devredilebilen ve *benim kolum*'da ise sahiplik (inalienable) anlamı; yani başkasına devredilemeyen bir anlam söz konusudur.

Sahiplik ve *aitlik* arasında yakın bir anlam söz konusudur. Sahiplik anlamı *aitliği* de kapsayan genel bir anlamdır. Şöyleki bir şeyin sahipliği o şeyin aynı

¹ Üstünova (2005: 421) dil bilgisi kitaplarında şimdiye kadar yer almamış bir ayırmda bulunarak iyelik ile ad tamlamaları arasında bir ayırmda bulunur ve yazar iyelik tamlamalarını birinci kelimesi kesinlikle ek alan tamlama öbeği olarak ad tamlamalarından ayırır. Araştırmada bu ayırmda dikkate alınmamıştır.

Belirtili Ad Tamlamalarının Sahiplik (iyelik) Anlamı

zamanda ait olduğu bilgisini de verir; fakat bir şeyin aitliği aynı zamanda o şeyin sahipliği bilgisini vermez. Örneğin; iş yerinde kullandığım bilgisayar bana ait olabilir; ama ben ona sahip olmayabilirim. Ayrıca aitlik genellikle kısa sürelidir.

Benim okulum

örneğin, 'ben okula aidim ancak okula sahip değilim sadece belirli süreliğine okulda bulunuyorum.'. Başka bir örnekle;

Uçağım saat 3'te kalkacak.

denildiğinde yine kısa süreli bir aitlik söz konusu olup o uçağa kısa süreliğine aidim; ancak sahip değilim, bilgisi verilmektedir.

Burada zaman unsuru devreye girmektedir. Rus dil bilimcisi Dimitriyev iyeliği belli bir zaman dilimine bağlı unsur ve şahsı ifade eden sınıflamanın adı olarak tanımlamaktadır (Akt. Yılmaz 1997: 285). Brigaudiot ve Danon-Boileau 1996'da çocukta sahip olan ile sahip olunan arasındaki ilişkinin dillendirildiği bir diyalogu aktarmaktadır. Bu örnek sahiplik (iyelik) anlamının çocuk gözüyle anlatılması bakımından dikkat çekicidir: Guillaume 1 yaş 11 aylıkken evindeki bir yatağı göstererek: "Karine'nin yatağı mı?" der. Annesi ona cevaben: "Evet, bu Karine'nin geçen hafta uyuduğu yatak, bu Karine'nin yatağı." der. Görüldüğü gibi çocuk sıradan ama kendisinin bildiği bir nesneyi, nesnenin işleviyle bağlantılı olarak bir kişiyle ilintilendiriyor. Burada yatak sıradan bir nesnedir ve üzerinde uyunur. Bu nesneyi diğerlerinden ayıran özellik ise üzerinde daha önce Karine'nin uyumuş olmasıdır. Böylece çocuk, nesne ve kişi arasında bir aitlik anlamı kuruyor ve bu aitliği geçmişe yönelik bir bilgiyle sağlıyor (Sarıca 2007: 342). Bununla birlikte;

Benim arabam

tamlamasında o arabanın tamlamayı kuran kişiye mi ait yalnızca geçici olarak mı o aracı kullanıyor yoksa tamlamayı kuran kişi o arabanın sahibi mi bilgisi cevapsız kalmakta ve belirsizlik oluşmaktadır.

Belirtili ad tamlamalarında sahip olan ile sahip olunan arasındaki ilişki her zaman için belirli değildir.

"Bu araba kimin?" sorusuna

"Giray'ın." cevabı kesin ve belirli iken cevap tek başına düşünülürken anlam belirsizdir:

Giray'ın arabası.

Benzer biçimde aşağıdaki belirtili ad tamlamalarındaki sahiplik (iyelik) anlamını tespit etmek güçtür:

Elif'in arabası

a) Elif'in satın aldığı araba b) Elif'in dizayn ettiği araba c) Elif'in sürdüğü araba

Benim evim

a) Satın alınan ev b) Kiralık oturlan ev c) Resmini çizdiğim ev

Hocanın sözlüğü

a) Hocanın yazdığı sözlük b) Hocanın satın aldığı sözlük c) Hocanın kullandığı sözlük

Benim uçağım

a) Bana ait olan uçak b) Benim bineceğim uçak c) Benim çizdiğim uçak

Benim okulum

a) Bana ait olan okul b) Benim okuduğum okul c) Benim resmettiğim okul anlamlarına gelebilir.

Williams, iyelik anlamında birçok anlamın söz konusu olduğunu esas anlamı bulmanın çoğunlukla zor olduğunu belirtmiştir (Akt. Vikner ve Jensen 2002: 192). Bu belirsizlik ancak bağlam (context) ve dünya bilgisi (pragmatic)'ne dayalı yorumlamalar ile giderilebilmektedir. Bu kavramları Kocaman (1979: 397-398) *dil bağlamı* ve *dil dışı bağlam* olarak ifade eder ve yazar 'bilgisayarın niyeti kötü' örneğini verip bunu ancak bilgisayarı tanıyan, ne yapabileceğini bilen birinin anlayabileceğini ve burada devreye dil dışı bağlamın girdiğini söyler.

Vikner ve Jensen (2002: 195)'e göre sözlüğe dayalı açıklamalar, ilgili kelimelerin anlamını vermesi gereken bilginin sözlükte bulunması bakımından önceliklidir. Diğer taraftan dil dışı bağlam açıklamaların oluşturulmasında sözlük bilgisi tek başına yeterli olmayıp aynı zamanda dil dışı bağlam bilgisine (pragmatic knowledge) ve söylem bilgisine (discourse knowledge) ihtiyaç duyulur. Örneğin sözlüğe dayalı açıklamalarda tamlamaların yorumu şöyle olur:

- a) *Ayşe'nin öğretmeni* 'Ayşe'ye öğretmenlik yapan kişi'
- b) *Ayşe'nin burnu* 'Ayşe'nin bir uzvu'
- c) *Ayşe'nin şiiri* 'Ayşe'nin yazdığı şiir'
- ç) *Ayşe'nin arabası* 'Ayşe'nin kullanımında olan araba'

Dil dışı bağlama dayalı açıklamalar ise tamlamaların yorumu daha geniştir:

- a) *Ayşe'nin öğretmeni* 'Ayşe'nin evlendiği öğretmen, Ayşe'nin hayalini kurduğu öğretmen'
- b) *Ayşe'nin burnu* 'Ayşe'nin çizdiği burun, Ayşe'nin ameliyat ettiği burun...'
- c) *Ayşe'nin şiiri* 'Ayşe'nin keşfettiği şiir, Ayşe'nin sürekli hakkında konuştuğu şiir'
- ç) *Ayşe'nin arabası* 'Ayşe'nin sipariş ettiği araba, Ayşe'nin tuzla buz ettiği araba, ...'

Julien (2005: 218)'e göre kabul edilmiş ilişkiler bağlama ihtiyaç hissedilmeksizin normal olarak anlaşılabilir; fakat Vikner ve Jensen'in de işaret ettiği gibi özellikle de bağlam yeterince zengin ve uygunsa büyük bir anlam yelpazesi de mevcuttur. Örneğin; *Ayşe'nin burnu* denildiğinde Ayşe'nin çizdiği ya da Ayşe'nin ameliyat ettiği burunun anlaşılması mümkündür.

Belirtili Ad Tamlamalarının Sahiplik (iyelik) Anlamı

Sahip olan ve sahip olunan açısından sahiplik (iyelik) anlamını sınıflama çalışmalarında yedi özellik belirleyici olmuştur: Fizikî sahiplik – *Bu formu doldurmak istiyorum; kaleminiz var mı?*. Geçici sahiplik – *Ofise giderken kullandığım bir arabam var; fakat Ali'ye ait*. Kalıcı sahiplik – *Ali'nin bir arabası var; fakat onu hep ben kullanıyorum*. Devredilemeyen sahiplik – *Benim mavi gözlerim var*. Soyut sahiplik – *Ali'nin hiç zamanı yok, hiç merhameti yok*. Cansız devredilemeyen sahiplik, cansız devredilebilen sahiplik (Heine 1997: 34-5; Herslund ve Baron 2001: 2; Heine 2001: 312-3)

Sahip olan ve sahip olunanın özellikleri belirtili ad tamlamasındaki sahiplik (iyelik) anlamının türünü belirler. Aşağıda bu özellikler yer almaktadır (Heine 1997: 5, 39):

Tablo 1: İngilizcede Sahip Olan ve Sahip Olunanın Özellikleri

	Fizikî	Geçici	Kalıcı	Devredilemeyen	Soyut	Cansız devredilemez	Cansız devredilebilir
1	+	+	+	+	+	-	-
2	+	+	+	+	-	+	+
3	+	+	+	+/-	-	-	-
4	+	+	+	+/-	+	+	+
5	-	-	+	+	+/-	+	-

Buna göre;

1. Sahip olan belirli bir insanoğludur.
2. Sahip olunan belirli somut (genelde cansız) bir şeydir, soyut değildir.
3. Aralarındaki ilişki her biri için özel bir ilişkidir, her bir sahip olunanın sadece bir sahibi vardır.
4. Sahip olan, malını kullandırma hakkına sahiptir, diğer insanlar sadece onun izni ile sahip olduğu şeyi (malını) kullanabilir.
5. İyelik anlamı uzun sürelidir, dakikalar ya da saatlerden ziyade aylarla, yıllarla ölçülür.

Türkçede sahip olan ve sahip olunanın özellikleri

Araştırmada Türkçede sahip olan ve sahip olunanı birbirinden ayırt etmek için İngilizceden farklı olarak tamlamayı oluşturan iki unsurun sahiplik, doğuştanlık, somutluk, akrabalık ve insana aitlik özellikleri bakımından ayrımı yapılmıştır.

Tablo 2: Türkçede Sahip Olan ve Sahip Olunanın Özellikleri*

	Örnek tamlamalar	Sahiplik	Doğuştan	Somut	Akrabalık	İnsana ait
	<i>Ali'nin kitapları</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin oyunu (na gelmek)</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin takımı</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Shakespeare'in oyunu</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin bisikleti</i>	+/-	-	+	-	+
1.	<i>Ali'nin arabası</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin şiiri</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin yatağı</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Ali'nin evi</i>	+/-	-	+	-	+
	Örnek tamlamalar	Sahiplik	Doğuştan	Somut	Akrabalık	İnsana ait
	<i>Ali'nin otobüsü</i>	+/-	-	+	-	+
	<i>Dünyanın yüzeyi</i>	+	+	+	-	-
2.	<i>Atın nefesi</i>	+	+	+	-	-
	<i>Masanın ayağı</i>	+	-	+	-	-
3.	<i>Kalenin taşı</i>	+	-	+	-	-
	<i>Ali'nin istifası</i>	-	-	-	-	+
4.	<i>Ali'nin suçlanması</i>	-	-	-	-	+
	<i>Ali'nin dönemi</i>	-	-	-	-	+
	<i>Ali'nin doktoru</i>	-	-	+	+/-	+
5.	<i>Ali'nin adayı</i>	-	-	+	+/-	+
	<i>Ali'nin ayağı</i>	+	+	+	-	+
6.	<i>Ali'nin boyu</i>	+	+	+	-	+
	<i>Ali'nin kıskançlığı</i>	+	+/-	-	-	+
7.	<i>Ali'nin zekası</i>	+	+	-	-	+
	<i>Uçağın kalkması</i>	-	-	+	-	-
8.	<i>Günün olayları</i>	-	-	+	-	-
	<i>Ali'nin evliliği</i>	+	-	+	+	+
9.	<i>Ali'nin karısı</i>	+	-	+	+	+
10.	<i>Ali'nin hastalığı</i>	+	+/-	+/-	-	+
11.	<i>Ali'nin bitleri</i>	+	-	+	-	+

* Tablodaki ölçütlerin varlıkları + ile işaretlenmiş yoklukları ise - ile işaretlenmiş olup örneğin 'somut' altında - var ise bu somut olmadığı zıttının; yani 'soyut' olduğu anlamında kullanılmıştır.

Yukarıdaki tamlamaların sahip olduğu bu farklılıklar onların kendi içerisinde sınıflanmasına da imkân tanımaktadır. Buna göre tamlamalar bazı özellikleri ile birbirine benzemekte bazı özelliklerle ise birbirinden ayrılmaktadır. Bu benzerlik ve ayrımlar şöyledir:

1. Sahip olan insandır; sahip olunan ise hem aitlik hem de sahiplik bildirebilir. Ayrıca sahip olunan şey somuttur ve sonradan kazanılır: *Ali'nin kitapları*, *Ali'nin arabası*.

Belirtili Ad Tamlamalarının Sahiplik (iyelik) Anlamı

2. Sahip olan nesnedir, sahip olunan somuttur ve doğuştan kazanılan bir sahipliktir: *dünyanın yüzeyi, atın nefesi*.

3. Sahip olan nesnedir, sahip olunan somuttur ve sonradan kazanılan bir sahipliktir: *masanın ayağı, kalenin taşı*.

4. Sahip olan insandır ve bir sahiplik anlamı yoktur. Sahip olunan sonradan edinilmiş ve soyuttur: *Ali'nin istifası, Ali'nin suçlanması*.

5. Sahip olan insandır ve bir sahiplik anlamı yoktur. Sahip olunan sonradan edinilmiş ve somuttur: *Ali'nin doktoru, Ali'nin adayı*.

6. Sahip olan insandır, doğuştan gelen bir sahipliktir. Sahip olunan somuttur ve aralarında akrabalık anlamı yoktur: *Ali'nin ayağı, Ali'nin boyu*.

7. Sahip olan insandır ve doğuştan veya sonradan kazanılan bir sahiplik söz konusudur. Sahip olunan soyuttur: *Ali'nin kıskançlığı, Ali'nin zekâsı*.

8. Sahiplik anlamı uzun süreli değildir. Sahip olunan somuttur ve aralarında bir sahiplik anlamı yoktur: *uçanın kalkması, günün olayları*.

9. Sahip olan insandır. Sahip olunan somuttur, sonradan gerçekleşmiş ve bir akrabalık anlamı vardır: *Ali'nin evliliği, Ali'nin karısı*.

10. Sahip olan insandır. Sahip olunan somut mu soyut mu; doğuştan mı yoksa sonradan mı meydana gelmiş belli değildir: *Ali'nin hastalığı*.

11. Sahip olan insandır ve sahip olunan hem doğuştan değildir hem de somuttur: *Ali'nin bitleri*.

Türkçede sahiplik (iyelik) anlamları

Aşağıda Türkçede sahiplik (iyelik) tamlamalarında var olan anlam türleri yer almaktadır:

1. <i>Ali'nin halası</i>	akrabalık anlamı
2. <i>Masanın ayağı</i>	bütün-parça anlamı
3. <i>Ali'nin kıskançlığı</i>	soyut sahiplik anlamı
4. <i>Ali'nin arabası</i>	somut sahiplik anlamı
5. <i>Ali'nin doktoru</i>	bir bağlantı anlamı
6. <i>Ali'nin şiiri</i>	ürün anlamı
7. <i>Ali'nin piyonu</i>	ayarlanmış bir şey anlamı
8. <i>Ali'nin takımı</i>	grup anlamı
9. <i>Ali'nin boyu</i>	fizikî sahiplik anlamı
10. <i>Ali'nin evi</i>	kalıcı sahiplik anlamı
11. <i>Ali'nin okulu</i>	geçici aitlik anlamı
12. <i>Ali'nin evi</i>	insan sahipliği anlamı
13. <i>Masanın ayağı</i>	nesne sahipliği anlamı
14. <i>Ali'nin adayı</i>	seçilmiş anlamı

15. <i>Ali'nin dönemi</i>	özellik sahiplik anlamı
16. <i>Uçağın kalkması</i>	katılımcı sahipliği anlamı
17. <i>Günün olayları</i>	zaman anlamı
18. <i>Ali'nin bitleri</i>	barındırılan şey anlamı
19. <i>Ali'nin evliliği</i>	Gerçekleştirilmiş olay sahipliği anlamı
20. <i>Ali'nin suçlanması</i>	Maruz kalınmış şey anlamı
21. <i>Ali'nin hastalığı</i>	bir durum anlamı
22. <i>Ali'nin gençliği (kitabın sonu)</i>	dönem/ bölüm anlamı

Yukarıdaki farklı anlamları yansıtan tamlamalar birbirine benzer görünmekle birlikte birtakım özelliklerle ayrılırlar:

Ali'nin okulu ve *Ali'nin evliliği* tamlamaları birbirine benzer; çünkü okul bir kurum ise evlilik de bir kurumdur; fakat akrabalık anlamı ile birbirinden ayrılırlar.

Sahiplik anlamının belli olmadığı örnekler birbirleriyle aynıdır. Bu durumda aralarındaki anlamı belirleyen temel etken sahiplik olgusudur: *Ali'nin takımı*, *Ali'nin bisikleti*, *Ali'nin arabası*, *Ali'nin şiri* vb. örneklerinde olduğu gibi..

Ali'nin arabası ile *Ali'nin bitleri* tamlamalarının ikisi de somut ve insana aittir; fakat sahiplik anlamı yönünden birbirinden ayrılırlar. *Ali'nin bitlerinde* sahiplik kesin ve belli iken *Ali'nin arabası'nda* sahiplik anlamı belirsizdir.

Ali'nin bitleri ile *Ali'nin karısı* birbirinden akrabalık yönüyle ayrılır.

Dünyanın yüzeyi ile *Ali'nin ayağı* örneği doğuştan gelen sahiplik yönüyle benzerken; *Ali'nin ayağı* insana aittir, *dünyanın yüzeyi* ise değildir.

Ali'nin ayağı ile *Ali'nin kıskançlığı* birbiriyle aynıdır. İkisi de doğuştan gelen bir sahipliktir; fakat somutluk yönünden birbirinden ayrılırlar. *Ayak* somutken *kıskançlık* soyuttur.

Soyut olup sahiplik anlamı olmayan örnekler birbirleriyle her yönden aynıdır: *Ali'nin istifası*, *Ali'nin suçlanması* ve *Ali'nin dönemi* örneklerinde olduğu gibi.

Sahip olanın insan olmadığı ve bir sahiplik anlamının söz konusu örnekler birbirleriyle aynıdır: *Uçağın kalkması*, *günün olayları* örneklerinde olduğu gibi.

Sahiplik anlamının olmadığı ve akrabalık anlamının belli olmadığı örnekler birbirleriyle aynıdır: *Ali'nin doktoru*, *Ali'nin adayı* gibi.

Sahipliği doğuştan olup soyut olan örnekler birbirleriyle aynıdır: *Ali'nin zekâsı* gibi.

Sahipliği doğuştan olup somut olan ve akrabalığın olmadığı örnekler birbirleriyle aynıdır: *Ali'nin boyu*, *Ali'nin ayağı* gibi.

Sahipliği hem insana ait olmayan hem de doğuştan olmayan örnekler birbirleriyle aynıdır: *Masanın ayağı*, *kalenin taşı* gibi.

Tartışma ve Sonuç

Türkçede kelimeler biçim ve işlev olmak üzere iki şekilde tanımlanır ve sınıflandırılır (Swift 1963: 51). Belirtili ad tamlaması birçok dilci tarafından hem ekler hem de anlam üzerinden tanımlanmış ve işlenmiştir. Bu çalışmalar içerisinde özellikle anlam bakımından tamlamayı inceleyenlerin birden fazla anlamı yakalama çabası görülmüştür. Bu araştırmada bütün yazarlar tarafından kabul edilen belirtili ad tamlamasının sahiplik (iyelik) bildirme özelliği incelenmiştir. Bu doğrultuda belirtili ad tamlaması sahiplik (iyelik) anlamı bakımından tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Buna göre Türkçede belirtili ad tamlamasında 22 farklı sahiplik (iyelik) anlamı tespit edilmiştir.

İyelik anlamını oluşturan/ var eden sahip olan ve sahip olunan kavramları bu araştırmayla *sahiplik/aitlik, doğuştan/sonradan, somut/soyut, akrabalık/akrabalık dışı, insana ait/insana ait değil* şeklinde birbirinden ayırt edilmiştir. Bu ayırım İngilizce için yapılan *fiziki, geçici, kalıcı, devredilemeyen, soyut, cansız devredilebilen ve cansız devredilemez* ayrımlarından farklı olarak geliştirilmiştir.

Bununla birlikte belirtili ad tamlamalarındaki sahiplik (iyelik) anlamında sahip olan ve sahip olunan arasındaki belirsizlik görünümü tamlamada anlam bakımından bir tamamlanmamışlıktan ortaya çıktığı görülmüştür. Sonuç olarak belirtili ad tamlamalarındaki sahiplik anlamındaki belirsizlik (benim arabam örneğindeki satın aldığım mı yoksa servisçilik yaptığım geçici olarak kullandığım, aslında benim olmayan arabam mı bilgisi anlamın tamamlanmamışlığından; yani Taylor (1996: 9); Partee (1997: 469) ve Storto (2003: 12)'nun da belirttiği gibi bilginin öncesindeki bağlam olarak ifade edilen ön bilgilere ihtiyaç duyularak belirsizlik çözülebilir. Buradaki anahtar kavram tamamlanmamışlıktır.

Kaynakça

- Antrim, N. M. (1996). *On the Status of Possessives*. Kaliforniya, Southern California Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Atabay, N.; Kutluk, İ. ve Özel, S. (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Baskı.
- Demiray, K. (1967). *Temel Dilbilgisi Lise 1-2-3*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.
- Deny, J. (1941). *Türk Dil Bilgisi* (2012) (Çev. Ali Ulvi Elöve; Hazırlayan. Ahmet Benzer). İstanbul, Kabalıcı Yayınevi.
- Ediskun, H.(1996). *Yeni Türk Dilbilgisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi, 5. Baskı.
- Ergin, M. (1972). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Haspelmath, M. (2008). "Alienable vs. Inalienable Possessive Constructions", *Syntactic Universals and Usage Frequency*. s. 1-14.
- Heine, B. (1997). *Possession: Cognitive Sources, Forces And Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Heine, B.(2001). "Ways of Explaining Possession", *Dimensions of Possession*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Yayınları. s. 311-328.

Herslund, M.ve Baron, I.(2001). "Dimensions of Possession", *Dimensions of Possession*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Yayınları, 85-98.

Julien, M.(2005). "Possessor Licensing, Definiteness and Case in Scandinavian", *The Function of Function Words and Functional Categories*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Yayınları. s. 217-249.

Kaçalin, M. S. (2002). "İyelik Tamlamasında Çokluk Üçüncü Kişi Sorunu", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2. Sayı, 142-146.

Karahan, L. (1998). *Türkçede Söz Dizimi – Cümle Tahlilleri-*. Ankara: Akçağ Yayınları, 5. baskı.

Kocaman, A. (1979). "Dilde Bağlam ve Anlam İlişkileri Üzerine", *Türk Dili*, 332 (XXXIX), 397-401.

Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 3. baskı.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Langacker, R. W. (1995). "Possession and Possessive Constructions", *Language and the Cognitive Construal of the World*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter Yayınları, 51-79.

Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Mladenova, O. M. (2007). *Definiteness in Bulgarian: Modelling the Processes of Language Change*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter Yayınları.

Partee, B. H. (1997). "Genitives A Case Study", *Handbook of Logic and Linguistics*. Amsterdam: Elsevier Yayıncılık, 464-470.

Sarıca, N. (2007). "Çocuk Dilinde İyelik İlişkisi: Fransızca Türkçe Bir Karşılaştırma", *Türk Dili*, 664 (XCIII), 339-347.

Storto, G. (2005). "Possessives in Context", *Possessives and Beyond: Semantics and Syntax*. Amherst: Massachusetts Üniversitesi, 59-86.

Storto, G.(2003). *Possessives in Context: Issues in the Semantics of Possessive Constructions*. Los Angeles: California Üniversitesi, Doktora Tezi.

Swift, L. B. (1963). *A Reference Grammar of Modern Turkish*. Bloomington: Indiana Üniversitesi Yayınları.

Taylor, J. R. (1996). *Possessives in English: An Exploration in Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları, googlebooks.

Timurtaş, F. (1981), *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Üstünova, K. (2005). "Ad Tamlaması - İyelik Öbeği Ayrımı", *Türk Dili*, 641 (LXXXIX), 418-425.

Vikner, C. ve Jensen, Per A. (2002). "A Semantic Analysis of the English Genitive. Interaction of Lexical and Formal Semantics", *Studia Linguistica*, 56 (2), 191-226.

Yılmaz, Ş.(1997). "İyelik Ekinin Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki Şekilleri ve Kullanımları", *Türk Dili*, 543 (I), 285-287.